

FIBULE CARE (NE) PRIVESC

CONECTIVITĂȚI SUPRAREGIONALE DIN PERSPECTIVA FIBULELOR CU OCHI (AUGENFIBELN) DIN ROMÂNIA

Daniel SPÂNU

Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, București, România; e-mail: hazdrik@yahoo.com

Keywords: Eye fibulae (Augenfibeln), Early Roman period, Romania, supraregional connectivities, research history

Abstract: At the current stage of the research, nine fibulae have been identified on the current territory of Romania that can be classified in the third series of Oscar Almgren's classification (eye-fibulae). These fibulae illustrate four distinct types (Almgren 45, 52, 53 and 57–59) and come from five different sites (Appendix 1). The fibula from Zalău (Fig. 1/9) belongs to an early type (Almgren 45) and can be framed in the B1 phase of the Roman Period. All other eye fibulae (Fig. 1/1–8) belong to types specific to the B1b and B2a phases of the Roman Period. Except for the fibula from Zalău, which comes from the intra-Carpathian region, the others have been discovered inside or in the immediate vicinity of extra-Carpathian settlements that were inhabited before the foundation of the Roman province of Dacia. Three specimens (of different types) were discovered in Ocnița and other three in Poiana. From each other site comes only one eye-fibula. So far, eye fibulae have not been discovered in contexts of the Province of Dacia. Most likely, the founding of this province represents a terminus ante quem for the production and use of eye fibulae in southeastern Europe.

The distribution of late types of eye fibulae in Moesia (Fig. 3) can be correlated with the expansion of Roman military control along the lower Danube east of Oescus after 46 AD. This raises the question of whether the presence of several eye-fibulae at Ocnița and Poiana (Fig. 3/15–16) can be correlated with the movements of some Roman military detachments to Buridava and Piroboridava (Huntis pridianum). This tempting hypothesis is difficult to prove. The chronological framing of the eye-fibulae from Poiana and Ocnița does not contradict this hypothesis. The Roman cultural influence in these two north-Danubian centres can be convincingly supported archaeologically. The absence of eye-fibulae in Transylvania and, in particular, in the monumental centers of the Orăștie Mountains is significant. In fact, fibulae from the Early Roman Period are relatively rare in this region. It is likely that the Dacian power structure in south-western Transylvania was no longer able to connect to the supra-regional exchange networks of the second half of the first century AD. The Roman authorities were able to exercise firm control over the distribution of provincial goods. The hypothesis of an economic “war” prior to the Dacian-Roman Wars should not be neglected.

It should be noted that the eye-fibulae from Poiana have different origins. Two of the specimens (those of Almgren 53 type, Fig. 1/5–6) come from provincial workshops (probably from Moesia). The Almgren 57–59 specimen (sample of Oscar Almgren's “Prussian” sub-series, Fig. 1/7) is possibly a product of the Wielbark or Dollkeim – Kovrovo groups. This specimen could have reached Poiana along the same routes, almost two centuries later, would be followed by the founders of the Sântana de Mureș – Chernyakhov culture (peregrinatio gothica). Thus, the Poiana center reveals itself to us as a crossroads of contacts between “north” and “south”. Here the products of the two eye-fibulae manufacturing chains met: the “Classical” chain of the limes provinces and the “Prussian” (Gothic) chain of the Baltic regions. This aspect suggestively reflects the connection of the Poiana centre to the trans-continental networks for the distribution of prestigious goods at the end of the first century AD.

Cuvinte-cheie: Fibule cu ochi (Augenfibeln), epoca imperială timpurie, România, conectivități supraregionale, istoricul cercetării

Rezumat: În stadiul actual al cercetării, nouă fibule cu ochi au fost identificate pe teritoriul actual al României și pot fi clasificate în seria a III-a a clasificării lui Oscar Almgren. Exemplarele din România ilustrează patru tipuri distincte (Almgren 45, 52, 53 și 57–59) și provin din cinci situri diferite (Anexa 1). Fibula din Zalău (Fig. 1/9) aparține unui tip timpuriu (Almgren 45) și poate fi încadrată în faza B1 a epocii romane imperiale. Toate celelalte fibule cu ochi (Fig. 1/1–8) aparțin tipurilor specifice fazelor B1b și B2a ale epocii imperiale. Cu excepția exemplarului de la Zalău, descoperit în regiunea intracarpatică, celelalte fibule au fost descoperite în interiorul sau imediat în apropierea așezărilor extracarpătice locuite înaintea întemeierii provinciei Dacia. Câte trei exemplare au fost descoperite la Ocnița și Poiana. La Brad și la Răcățiu a fost descoperită câte o singură fibulă cu ochi. Până acum, fibulele cu ochi nu au fost descoperite în contextele provinciei romane Dacia. Cel mai probabil, fondarea acestei provincii reprezintă un terminus ante quem pentru producerea și utilizarea fibulelor cu ochi în sud-estul Europei.

Distribuția tipurilor târzii ale fibulelor cu ochi în centre din Moesia (Fig. 3) poate fi corelată cu extinderea controlului militar roman de-a lungul Dunării Inferioare la est de Oescus după anul 46 p. Chr. Ne putem întreba dacă prezența mai multor fibule cu ochi la Ocnița și Poiana (Fig. 3/15–16) poate fi corelată cu deplasarea unor detașamente militare romane la Buridava și Piroboridava (Huntis pridianum). Această ipoteză tentantă este greu de demonstrat. Încadrarea cronologică a fibulelor cu ochi de la Poiana și Ocnița nu contrazice însă această ipoteză. Influența culturală romană în centrele de la nord de Dunăre poate fi susținută convingător din punct de vedere arheologic. Absența fibulelor cu ochi în Transilvania și, în special, în centrele monumentale ale Munților Orăștie este semnificativă. De fapt, fibulele romane timpurii sunt relativ rare în această regiune. Probabil că structura de putere dacică din sud-vestul Transilvaniei nu s-a mai putut conecta la rețelele supra-regionale de schimb din a doua jumătate a secolului I p. Chr. Autoritățile romane puteau exercita un control ferm asupra distribuției bunurilor provinciale dincolo de limes. Ipoteza unui „război” economic anterior Războaielor Daco-Romane nu trebuie neglijată.

Trebuie remarcată originea diferită a fibulelor cu ochi de la Poiana. Două dintre exemplare (cele de tip Almgren 53, Fig. 1/5–6) provin din ateliere provinciale (probabil din Moesia). Exemplarul de tip Almgren 57–59 (mostră a sub-seriei „prusace” din clasificarea lui Oscar Almgren, Fig. 1/7) a fost produs probabil în aria culturilor Wielbark sau Dollkeim – Kovrovo și a putut ajunge la Poiana pe acele itinerarii care, aproape două secole mai târziu, aveau să fie urmate de întemeietorii culturii Sântana de Mureș – Chernyakhov (peregrinatio gothica). Astfel, centrul Poiana ni se dezvăluie ca o răscruce a contactelor între „nord” și „sud”. Aici s-au întâlnit produsele celor două filiere de manufacturare a fibulelor cu ochi: filiera „clasică” a provinciilor de pe limes și filiera „prusacă” (gotică) a regiunilor baltice. Acest aspect reflectă racordarea centrului de la Poiana la rețelele supraregionale de distribuție a bunurilor de prestigiu de la sfârșitul secolului I p. Chr.